

**ควยรัก เล่มที่ 2 "ชนชาติไท":
รวมบทความในโอกาส
ศาสตราจารย์กิตติคุณ
ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อายุ 72 ปี**

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (บรรณาธิการ). 2556.

กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

ดำรงพล อินทร์จันทร์

ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

งานค้นคว้าเรื่อง "ชนชาติไท" ปรากฏตัวในวงวิชาการ มาช้านานหลายทศวรรษ และดูเหมือนจะมีพัฒนาการนับตั้งแต่ งานเรื่อง *ชนชาติไทย (The Tai Race: The Elder Brother of the Chinese)* ของหมอดอตต์ (William Clifton Dodd 1997 [1923]) มิซซันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียน ได้รับการ แปลเป็นภาษาไทยและเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2482 และได้รับการ พิมพ์ซ้ำต่อมา จนนำมาสู่ปรากฏการณ์การสืบหารากเหง้าและ ถิ่นกำเนิดของคนไทย และต่อเนื่องจนถึงการศึกษาเรื่อง "ไท (ไต) - ไทย" ของนักวิชาการไทยและเทศหลายต่อหลายรุ่น หลากสาขาวิชา ทั้งทางภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยา หรือแม้กระทั่งทางพันธุศาสตร์ก็ตามที่ ปัจจุบัน แม้การศึกษาเรื่องชนชาติไทอาจจะไม่ได้เป็นที่นิยมอย่าง

กว้างขวางดังแต่ก่อน หากในกลุ่มนักวิชาการด้านไทศึกษายังคงศึกษาค้นคว้าภายใต้กรอบความรู้และความสนใจของตนเองอย่างต่อเนื่อง

หนังสือเล่มที่ 2 “ชนชาติไท” เป็น 1 ใน 9 เล่มของหนังสือชุด *ด้วยรัก* รวมบทความในโอกาสศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อายุ 72 ปี จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2556 หนังสือชุดนี้ประกอบด้วยหนังสือ 9 เล่ม ได้แก่ 1) ปรัชญาและสาระของประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2) ชนชาติไท 3) ความเป็นครอบครัวและชุมชนในสังคมไทย 4) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม 5) ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม 6) ไทยกับนานาชาติ 7) แนวคิดทางสังคมและการเมือง 8) ศาสนาและความเชื่อกับสังคม และ 9) Essays on Thailand's Economy and Society ประกอบด้วยบทความทั้งสิ้น 117 บทความ จากผู้เขียน 127 คน ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ที่แสดงถึงเจตจำนงของผู้เขียนที่สร้างสรรค์ผลงานที่นอกจากเป็นผลผลิตองค์ความรู้ทางวิชาการ ยังถือเป็นการร่วมเชิดชูเกียรติและแสดงมุทิตาจิตในทางวิชาการแต่ท่านศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ผู้มีคุณูปการต่อวงวิชาการไทยซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติท่านหนึ่ง หนังสือชุดทั้งเก้าเล่มนี้อยู่ภายใต้การบรรณาธิการด้วยตัวท่านเอง ยกเว้นหนังสือภาษาอังกฤษเล่มที่ 9 มีศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ ดร.คริส เบเกอร์ (Chris Baker) เป็นบรรณาธิการ นอกจากนั้นในส่วนท้ายของแต่ละเล่ม ท่านศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ได้เขียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนและตนเองในบทว่าด้วย “ผู้เขียนและข้าพเจ้า” ที่แสดงถึงความกว้างขวางในทางวิชาการหลากหลายสาขาอาชีพ บรรดาญาติมิตร ลูกศิษย์ หรือผู้เขียนที่ท่านอาจไม่ได้รู้จักเป็นการส่วนตัว กล่าวได้ว่า ท่านศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ ให้เกียรติและให้ความสำคัญต่อผู้เขียนและผู้คนที่มีส่วนร่วมในหนังสือชุดนี้ทุกคน ชื่อหนังสือ *ด้วยรัก* และบท “ผู้เขียนและข้าพเจ้า” จึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของบทพิสูจน์ถึงคุณูปการในวงวิชาการอันกว้างขวางและสายสัมพันธ์อันดีระหว่างท่านและผู้คนที่น่ายกย่องอย่างยิ่ง

“ชนชาติไท” ในปี พ.ศ. 2556 ที่ปรากฏในหนังสือชุด *ด้วยรัก* เล่มที่สองนี้ ประกอบด้วยบทความที่ว่าด้วยการสืบค้นศึกษาของค์ความรู้ด้านไทศึกษาจำนวน 13 เรื่อง ประกอบด้วยสาระความรู้ใน 3 ชุดหลัก ได้แก่ หนึ่ง การสืบค้นจากหลักฐานภาษาเขียนไทโบราณเพื่อวิเคราะห์แก่นแกนของวัฒนธรรมไท-ไทย สอง ลักษณะอันเป็นแกนสำคัญของชนชาติไท-ไทยที่ปรากฏในเรื่องการตั้งถิ่นฐานเดิมแถบตอนใต้ของจีน พฤษศาสตร์พื้นบ้าน (ethnobotany) ว่าด้วยเรื่องข้าว ความเชื่อในธรรมชาติและบรรพบุรุษ และมนทัศน์เรื่อง “เงือก” “ขวัญ” “เมือง” และ สาม ลักษณะความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของชนชาติจ้วงในจีนจากเอกสารภาษาจีนและการศึกษาภาคสนาม

หนึ่ง การสืบค้นจากหลักฐานภาษาเขียนไทโบราณเพื่อวิเคราะห์แก่นแกนของวัฒนธรรมไท-ไทยนั้น อาจดูเหมือนไม่ใช่ประเด็นใหม่สำหรับแวดวงไทศึกษา หากทั้งห้าบทความได้แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าและศักยภาพทางวิชาการในความพยายามแกะร่องรอยทางวัฒนธรรมไทเดิมจากภาษาเขียนโบราณ อันได้แก่ การวิเคราะห์แหล่งกำเนิดของคนไทจากวัฒนธรรมไทเดิมที่ปรากฏในเอกสารภาษาจีน (บทความที่ 1) ของท่านศาสตราจารย์รณรงค์ จิระนคร ที่ดำเนินการค้นคว้ามาต่อเนื่องยาวนานกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมา แสดงให้เห็นถึงชื่อประมุข “ขุนและขุนเจือง” ที่บ่งชี้ว่าชนชาติไทแต่เดิมเคยเป็นชนเผ่าภายใต้การปกครองของราชสำนักจีนเมื่อสองพันกว่าปีก่อน โดยแว่นแคว้นหรือรัฐชนเผ่าใต้บังคับของจีนต้องใช้ปฏิทินกานจือของจีนหลายพันปี ที่กลายมาเป็นปฏิทินแบบ “แม่ปีลูกปี แม่มี้อลูกมี้อ” ส่วนระบบการกินเมือง ระบบพ่อล่อม การนับถือเสื่อบ้านเสื่อเมือง ความเชื่อพอมดแม่มดตลอดจนความเชื่อดั้งเดิมที่เลียนแบบหรือพ้องกับของจีนโบราณ เป็นมรดกของบรรพบุรุษคนไทยที่รับจากจีนตั้งแต่ครั้งยังไม่ได้อพยพลงใต้ เกิดการผสมผสานจนกลายเป็นภาษาและวัฒนธรรมของไทยเอง และหลักฐานดังกล่าวยืนยันว่าคนไทยมีแหล่งกำเนิดในประเทศจีนด้วย (หน้า 48-50)

ไม่เพียงร่องรอยในภาษาจีนอันเก่าแก่แล้ว เอกสารชั้นต้น “ความโทเมืองจากเมืองแดง” (บทความที่ 5) ของ ผศ. ดร. พิเชฐ สายพันธ์ ได้ปริวรรตถ่ายถอดจากเอกสารไทดำชั้นต้นจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองเดียนเบียนฟูของเวียดนาม ถ่ายทอดตามต้นฉบับอักษรภาษาไทดำ มีคำอ่านและแปลภาษาไทย ตลอดจนเก็บเนื้อความออกมาเป็นเรื่องราวเชิงนิทานปรัมปราหรือตำนานการสร้างโลกของคนไทดำจนถึงการสืบทอดของเมืองแดง แม้จะเป็นฉบับอธิบายเบื้องต้น หากได้เปรียบเทียบกับความต่างกับสำนวนความโทเมืองฉบับจากเมืองหม้วยของแชมเบอร์เลน (Chamberlain 1992) ถือเป็นงานเปิดพื้นที่ต่อศาสตร์ต่างๆ อย่างจากเอกสารชั้นต้นที่เอื้อต่อการค้นคว้า วิเคราะห์เพื่อสร้างความเข้าใจในองค์ความรู้ด้านไทศึกษาให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป (หน้า 121)

องค์ความรู้ว่าด้วยหลักฐานการเขียนอักษรไทโบราณจากอีกฟากฝั่งแม่น้ำพรหมบุตรที่ภาษาไทยของกลุ่มอาหมไม่ได้ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันมาช้านานแล้ว หากความกระตือรือร้นต่อประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ของบรรพชนในอดีตของชาวอาหมยังคงเหนียวแน่นดังที่ ศาสตราจารย์ จอเจนทรา นาท พุกอน (Jogendra Nath Phukan) ให้ภาพในบทที่ว่าด้วยประเพณีไทอาหมโบราณที่ยังคงดำรงอยู่ (บทความที่ 4 “An Enduring Ancient Tai-Ahom Tradition”) ภายใต้ปริมณฑลของขบวนการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมต่อเนื่องหลายทศวรรษ นอกเหนือไปจากปฏิบัติการทางการเมืองเหนืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่อรัฐชาติอินเดียแล้ว การเก็บรักษาคัมภีร์โบราณภาษาไทอาหมในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียฉายภาพให้เห็น

ความสำคัญของหลักฐานที่จารลงบนเปลือกไม้ซานชี (Sanchi tree bark; *Aquillaria Agallocha*) แพร่ไหม หรือแผ่นกระดาษทำมือ ที่ยังหลงเหลือและอนุรักษ์ไว้จำนวนมากตามสถาบันหลายแห่ง ในรัฐอัสสัม ศาสตราจารย์คีริน พุกอน (Girin Phukan) ได้ให้ความสำคัญต่อการรวบรวม เก็บรักษา ทำสำเนา และแปลคัมภีร์โบราณที่เป็นมรดกตกทอดหลายชั่วรุ่นในบรรดาตระกูลเครือญาติของกลุ่มชนชั้นผู้ประกอบพิธีกรรมของอาณาจักรอาหมในอดีต (Mohan, Deodhai, Bailung) ที่นับวันจะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลา พงศาวดารหรืออาหมโบราณจี ตำนานการสร้างโลก คัมภีร์บูชาฟ้าหลวง หรือลิกลายแปงกกา ตามความเชื่อดั้งเดิม เพลวงเพบ้าน พื้นก่อเมือง บทสวดเรียกขวัญ ตำราโหราศาสตร์ เสี่ยงทายกระดูกไก่ บทสวดมนตรา และเอกสารโบราณเหล่านี้ ล้วนเป็นพันธกิจของทางวิชาการ ที่เป็นสนามและโอกาสต่อการเรียนรู้ที่ทั้งนักวิชาการไทย-เทศต่างให้ความสำคัญและสนใจ กระทั่งล่าสุดคุณกนกวรรณ ชัยทัต ได้แสดงสถานภาพความรู้ของการศึกษาเอกสารตัวเขียนโบราณเหล่านี้ออกมา (บทความที่ 2)

นอกจากนั้น ผู้นำนักของความสำคัญของการศึกษาภาษาไทยโบราณที่ว่านี้ ท่านอาจารย์ฉัตรทิพย์ยังย้ำความสำคัญอีกว่า “...หากเราต้องการทราบและเข้าใจแก่นของวัฒนธรรมไทย-ไทย เราต้องศึกษาลักษณะต้นกำเนิด ซึ่งต้องการความสามารถอ่านภาษาเขียนไทยโบราณและความรู้ภาษาชนชาติใกล้เคียง...” (คำนำของบรรณาธิการ)

สอง ลักษณะอันเป็นแกนสำคัญของชนชาติไทย-ไทยที่ปรากฏ ประกอบด้วยบทความของศาสตราจารย์ชาย ออง ทุน (Sai Aung Tun, บทความที่ 6) ในประเด็นเรื่องการตั้งถิ่นฐานเดิม แถบตอนใต้ของจีน และการสืบค้นร่องรอยของกลุ่มคนไทยในเอเชียอาคเนย์ ย้อนสำรวจบันทึกเอกสารของพม่าและประมวลความรู้ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมคนไทย ที่ตั้งถิ่นอาศัยแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำอวองโห-แยงซีของจีนก่อนการอพยพสู่เอเชียอาคเนย์ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในอดีตภายใต้เครือญาติกลุ่มชนอ้ายลาว (Ai-Lao tribesman) ของอาณาจักรน่านเจ้าในยุคนาน จนถึงเวียดนาม ลาว ไทย กัมพูชา พม่า และอัสสัมในอินเดีย โดยพยายามอธิบายภายใต้กรอบความคิดวิวัฒนาการและนิเวศวัฒนธรรม ซึ่งแสดงถึงความแตกต่างทางด้านชื่อเรียกกลุ่มชนในพื้นที่แตกต่างกัน หากปรากฏลักษณะความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม ในแง่ประเพณี เครื่องแต่งกาย หรือภาษาลักษณะทางสังคม ความเชื่อ พิธีกรรม จนกระทั่งกลุ่มคนไทยบางถิ่นรับพุทธศาสนาเข้ามาในวิถีชีวิต ส่วนงานของอาจารย์แสวง มาละแซม เรื่อง “พัฒนาการของรัฐไทในตำนาน กรณีเมืองของในรัฐฉานเมื่อพุทธศตวรรษที่ 18-21” (บทความที่ 13) ฉายภาพตำนานฉบับต่างๆ ที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์เมืองของตั้งแต่ “การก่อรูปเมืองของในยุคตำนาน” ที่ว่าด้วยการอพยพของกลุ่มคนไทยจากดินแดนเชียงรุ่ง มาผสมผสานหรือประนีประนอมกับคนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่มาก่อน ซึ่งบางฉบับกล่าวถึงปฏิกริยาต่อต้านของชาวพื้นเมือง โดยเฉพาะกับกลุ่มชาวลัวะ อาทิ พงศาวดารลาว

ตำนานจามเทวี พงศาวดารเมืองเชียงตุง เป็นต้น ครั้นเกิดเป็น “รัฐไท” และอาณาจักรในเวลาต่อมา ตำนานของเมืองต่างๆ ได้สะท้อนการขยายตัวภายใต้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับเมืองอื่นๆ เพื่อรักษาระบบการเมืองให้มั่นคงไว้ ซึ่งอาจารย์แสวงได้แสดงโครงสร้างการปกครองของเมืองยองอย่างละเอียด (หน้า 423-424)

ขณะที่งานของ ดร. บุษปะ โกกอย (Puspa Gogoi, บทความที่ 7) ใช้วิธีวิทยาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านศึกษาอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มคนไทว่าด้วยเรื่องข้าวและพันธุ์พืชที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและวัฒนธรรม ตั้งแต่สังคมดั้งเดิมแต่โบราณจนถึงการผสมผสานในยุคสมัยใหม่ ซึ่งพบว่ายังคงรักษาลักษณะดั้งเดิมที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปได้ ด้วยปัจจัยทางความเชื่อต่อธรรมชาติและพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษที่ยังลึก และวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ องค์ความรู้เก่าแก่เกี่ยวกับพืชของคนไทจึงยังคงไว้จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะ “ข้าว” กระบวนการเพาะปลูกข้าวนาดำ และพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีหลักฐานแหล่งโบราณคดีแถบกลุ่มแม่น้ำแยงซีในจีนยืนยันมาก่อนคริสตกาล นอกจากการบริโภคข้าวเหนียวแล้ว ดร. โกกอยได้แสดงลักษณะทางวัฒนธรรมจำเพาะในกลุ่มคนไทที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางชีววิทยาชาติพันธุ์ (ethno-biological aspects) ได้แก่ การดื่มเหล้าพื้นบ้านที่ทำจากข้าวเหนียว การเคี้ยวหมากและยาสูบ การสัก การย้อมฟัน และอื่นๆ อีกหลายประการ ตัวอย่างที่ได้แสดงการใช้พืชพรรณของคนไทร่วมกัน อาทิ เผือก พริก มะนาว ไม้พลู อ้อย มะขาม มะกอก งา และขิง เป็นต้น ลักษณะวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน และสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ พบว่ากลุ่มคนไทตั้งแต่ตอนกลางและตอนใต้ของจีน ตลอดจนถึงภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียมีมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันถึงร้อยละเก้าสิบห้า คำเรียกที่ใช้ทั่วไปอาจได้รับอิทธิพลจากกลุ่มที่ไม่ใช่ไทที่อยู่ข้างเคียงบ้าง พฤกษศาสตร์พื้นบ้านช่วยตอบคำถาม “คนไทคือใคร” ที่พ้นไปจากมิติทางภาษา โบราณคดี และมานุษยวิทยา ดังนั้น พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและชีววิทยาชาติพันธุ์ที่มีร่วมกันนั้นไม่ได้แบ่งตามขอบเขตทางการเมือง แม้อาจจะรู้จักในชื่อเรียกที่แตกต่างกัน หากส่วนใหญ่เป็นคำไทและกลุ่มไท-จ้วงในจีน (หน้า 216)

มนทัศน์เรื่อง “เงือก - ขวัญ - เมือง” ในวารสาร *วัฒนธรรมไท (Tai Culture)* ของคุณโอลิเวอร์ เรนด์เชิน (Oliver Raendchen, บทความที่ 8) เป็นแกนต่อมาที่ปรากฏในการทำ ความเข้าใจระบบวัฒนธรรมชนชาติไทที่ประกอบด้วยระบบย่อย ได้แก่ ระบบการเกษตร (เศรษฐกิจ) ระบบความเชื่อ (ศาสนาที่ไม่ใช่พุทธศาสนา) และระบบคุณค่าทางสังคม (ประเพณี) คุณเรนด์เชินนำเสนอความคิดและคำอธิบายของศาสตราจารย์เก็มจง (Cam Trong) เรื่อง “บ้านเมือง” และ “ขวัญ” ของคนไทดำ โดย “ขวัญ” เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ของชีวิต ขวัญเป็นเสมือนเงาสถิตตามอวัยวะต่างๆ ของคน ดังคำกล่าวที่ว่า “สามสิบขวัญอยู่ข้างหน้า และ

ห้าสิบขวัญอยู่ข้างหลัง” สอดคล้องกับภาวะการดำรงอยู่ของมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างโลกของคนเป็นและโลกหลังความตายของมนุษย์ หากขวัญหนีออกไป จะกลายเป็นผีขวัญ และสิ่งมีชีวิตจะกลายเป็นผี ในกลุ่มคนใหม่จำนวนขวัญแตกต่างกัน นอกจากนี้ ขวัญยังมีหน้าที่สำคัญเชื่อมโยงแนวคิดบ้าน-เมือง (ซึ่งระบบ “บ้าน – เมือง” นั้น เป็นพัฒนาการทางสังคมจากความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติวงศวานของคนไทที่สืบทอดมา) ในรูปลักษณะ “ผี-ขวัญ” ระหว่างเมืองคน และเมืองผี ขณะที่บทบาทของ “เสื่อ” เสมือนผู้ปกป้องรักษา ไม่เพียงเท่านั้น เขายังแสดงถึงระดับชั้นของเมืองและแกนในความคิดของคนไทดำ ตลอดจนมโนความคิดเกี่ยวกับ “เงือก” หรือ “นาค” ไว้อีกด้วย

แนวความคิดเรื่องขวัญในบทความของคุณเรนต์เชิน อาจพิจารณาเป็นสำคัญ ส่วนคำอธิบายเรื่องขวัญข้าวของอาจารย์ ดร. ขนบพร วงศ์กาฬสินธุ์ เรื่อง “นางห่มเมือง ต้นแบบของคนไทลุ่มแม่น้ำพรหมบุตรและแม่น้ำโขง” (บทความที่ 11) นอกจากให้รายละเอียดเรื่องการเคารพนางขวัญข้าวหรือนางห่มเมืองแล้ว ดร. ขนบพรยังวิเคราะห์ในเชิงจิตวิทยาให้เห็นว่า นางขวัญข้าวเป็นชื่อสากลที่คนไททุกกลุ่มเรียกและแทนด้วยคำว่าแม่หรือนาง ซึ่งอาจมีชื่อเรียกอื่นๆ (หน้า 340) ขวัญข้าวหรือนางห่มเมืองปรากฏเป็นภาพที่มีรูปร่างชัดเจนในกลุ่มคนไทหลายกลุ่ม ในลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร ได้แก่ อาหม คำยัง คำดี ผาเก และคนไทสองในจังหวัดสกลนครและนครพนม รีมฝั่งลุ่มแม่น้ำโขง โดยอยู่ในระดับจิตใจและวาจา แม้พิธีกรรมการเรียกขวัญข้าวอาจย่อลง หากใจความสำคัญยังคงอยู่ เป็นจิตใต้สำนึกของเผ่าพันธุ์ เป็นต้นแบบที่อยู่ในจิตใต้สำนึก มีรูปแบบจากจิตสำนึกเชิงสัญลักษณ์ของผู้หญิงที่มีความงดงาม เป็นเทพีแห่งความอุดมสมบูรณ์ งานชิ้นนี้นอกจากฉายภาพทางวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มคนไทหลากหลายในต่างปริมณฑลกัน ยังใช้วิธีวิทยาที่ต่างไปจากชนบทไทศึกษาเดิม ด้วยการศึกษาเชิงวิเคราะห์ทางจิตวิทยาแม่ต้นแบบ (mother archetype) จากพิธีกรรมเชิญขวัญข้าวกลับบ้าน และเรียกขวัญข้าวขึ้นยุง และใช้การศึกษาตอบคำถามแบบ free association ของคาร์ล กุสตาฟ ยุง (Carl Gustav Jung) ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

สาม ลักษณะความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของชนชาติจ้วงในจีนจากเอกสารภาษาจีนและการศึกษาภาคสนาม ประกอบด้วย 3 บทความ ได้แก่ เรื่อง “ระบบแม่” สู่วัย ‘ระบบพ่อ’ ในสังคมจ้วงโบราณ ถูกเปลี่ยนผ่านด้วยการหักดิบ” ของคุณอุษา โลหะจรูญ (บทความที่ 9) ซึ่งศึกษาจากบันทึกเอกสารอักษรจ้วงโบราณหรือ “สื่อดิบ” ชิ้นสำคัญที่ชื่อว่า คัมภีร์ปู่ลั่วถั่ว ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมตำนานกำเนิดโลก การสร้างตัวอักษร จนถึงจริยธรรมสังคม วัฒนธรรมประเพณีโบราณ ชาวจ้วงนำคัมภีร์มาเป็นส่วนหนึ่งของบทสวดในพิธีกรรมตามความเชื่ออันมีผู้หมอบเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม คุณอุษาแสดงโครงสร้างสังคมในอดีตของจ้วงที่บทบาทสถานภาพ

ระหว่างหญิงและชายไม่เท่าเทียมกัน ผู้หญิงเคยมีสถานะสูงกว่าผู้ชาย ขณะที่ชาวจ้างปัจจุบัน “ระบบพ่อเป็นใหญ่” คู่ขนานไปกับ “ระบบแม่เป็นใหญ่” รูปแบบประเพณีการแต่งงานอันหลากหลายที่นำมาประกอบบ่งบอกมรดกตกทอดของสังคมโบราณที่มีระบบถือสายผู้เป็นแม่ อาทิ เอาเขย เทียวหมู่บ้านหาหนุ่ม แต่งงานกับพี่สะใภ้ แต่งงานแล้วไม่อยู่บ้านสามี ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเพณีการแต่งงานเอาเขยของคนไท-ไทยแล้วมีความคล้ายคลึงกัน จากบันทึกของจีนโบราณและสื่อดิบ *ปู่ลั่วถัว* คุณอุษาพบว่า ระบบแม่เป็นใหญ่เป็นธรรมเนียมไม่ดีไม่งามในสายตาของราชสำนักจหยวน (จีน) มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน การเปลี่ยนแปลงมาสู่ระบบพ่อเป็นใหญ่นั้นเกิดขึ้นภายใต้ยุคสมัยราชวงศ์หมิง-ชิง เมื่อทางราชสำนักจหยวนยกเลิกระบบขุนนางท้องถิ่นและแทรกซึมวัฒนธรรมจีน กฎระเบียบวงศ์ตระกูลในระบบศักดินากำหนดบทบาทผู้หญิงอยู่ใต้ปกครองของผู้ชาย แม้มีการปะทะทางวัฒนธรรมกัน ดังปรากฏการแต่งงานแบบไม่อยู่บ้านสามีหรือหนีการแต่งงาน ทว่าท้ายที่สุดระบบการแต่งงานได้กลายเป็น “สามีตามภรรยา” เป็น “ภรรยาตามสามี” ก่อให้เกิดประเพณีการชั้บร้อง “ครวญวันแต่ง” คินวันส่งตัวเจ้าสาว เป็นประเพณีร้องให้พุ่มพวยที่สะท้อนความปราชัยและสูญเสียอำนาจของบทบาทสตรีชาวจ้างจนกลายเป็นประเพณีสำคัญในปัจจุบัน นอกจากการเปลี่ยนในเชิงบทบาทและสถานภาพแล้ว การเปลี่ยนแปลงระบบดังกล่าวยังสะท้อนถึงการสืบทอดอำนาจและทรัพย์สินในเชิงเศรษฐกิจของครอบครัวอีกด้วย

เรื่องต่อมา “บันทึกการอ่าน ‘วัฒนธรรมชาวจ้าง’” ของ ดร.กอปร กฤตยาภิรม (บทความที่ 10) ที่ได้เก็บความจากการอ่านหนังสือประกอบภาพถ่ายที่จัดพิมพ์โดยสมาคมจ้างศึกษา และสมาคมศึกษาชนชาติมณฑลยูนนาน มีด้ายวางลู่เป็นบรรณาธิการ แม้จะมีความหนาถึง 273 หน้า หากมีเนื้อหาเป็นข้อเขียนขนาดสั้น 12 บท (เพียง 13 หน้า) ได้แก่ วัฒนธรรมหลง (ป่าไม้) นา ข้าวเหนียว เรือ น้า การฉลองตรุษ พิธีกรรม ลานเพลง ศิลปะ หมอยา หมอผี และกลองสำริด บทความจากการอ่านหนังสือเล่มดังกล่าวเป็นการฉายภาพกว้างของวัฒนธรรมชาวจ้าง เป็นหนังสือที่ถ่ายทอดมาจากบทสารคดีโทรทัศน์ 12 เรื่อง ที่ว่าด้วยวัฒนธรรมชาวจ้าง ซึ่งเล็งเห็นว่าวัฒนธรรมของชาวจ้างในยูนนาน โดยเฉพาะในจังหวัดเหวินชาน ซึ่งเป็นเขตปกครองตนเองชนชาติจ้างและแม้ว ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวจ้างไว้ได้ ขณะที่จ้างในกวางสีได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแล้ว ชุดสารคดีโทรทัศน์และหนังสือประกอบภาพดังกล่าวจึงเน้นแก่นสารทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของจ้างที่คงอยู่หรือเริ่มเลือนหายไป เนื้อหาไปจากความพยายามบันทึกการอ่านวัฒนธรรมจ้างในภาพรวมที่มีสำนวนภาษาเขียนทั่วไปกว่าบทความเรื่องอื่นๆ แล้ว บทความนี้ได้ให้ภาพประกอบสี่สีที่สวยงาม

บทความที่ว่าด้วยชาวจ้างเรื่องสุดท้าย (บทความที่ 12) นั้น ผศ.ดำรงพล อินทร์จันทร์ กล่าวถึงชาวจ้างในยูนนานที่มีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและภาษาอันหลากหลายของกลุ่มคนที่พูด

ภาษาตระกูลไตหลากหลายกลุ่มที่อยู่ภายใต้ภูมิศาสตร์ประชากรจ้วงร่วมกัน สามกลุ่มย่อยของจ้วงในยูนนาน ได้แก่ ญุง ซา และฉู่ มีนิยามชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ และคำอธิบายแหล่งกำเนิดต่างกัน ภายหลังจากเขตปกครองตนเองชนชาติจ้วงและแม้วเหวินซานขึ้น ทั้งสามกลุ่มถูกนำหลอมรวมภายใต้ปริมณฑลของชนชาติจ้วงตามการจัดจำแนกของรัฐบาลจีนภายใต้นโยบายจัดจำแนกประเภทกลุ่มชาติพันธุ์ (*minzu shibie*) ส่งผลต่อการหลอมรวม หรือแบ่งแยกสังคมพหุชาติพันธุ์ ที่มีก่อนหน้าอย่างลึกซึ้งไม่ลงตัว อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาวจ้วงในยูนนานยังคงตระหนักในอัตลักษณ์ทางภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตนเอง แม้อิทธิพลทางภาษาและวัฒนธรรมจีนได้แพร่เข้ามาก็ตาม บทความนี้พยายามศึกษาปัญหาอันเป็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับชาติพันธุ์ และการแสดงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาไตในฐานะชนชาติจ้วง กอปรกับหลักฐานจากเอกสารท้องถิ่นและข้อมูลภาคสนามทางมานุษยวิทยาที่มีรายละเอียดและความซับซ้อนของข้อมูลอยู่ไม่น้อย

หากพิจารณาบทความทั้งสิบสามเรื่องของหนังสือชุด *ด้วยรัก* เล่มที่ 2 “ชนชาติไท” รวมบทความในโอกาสศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อายุ 72 ปี แล้ว อาจนำไปสู่ข้อวิจารณ์ว่าเนื้อหาหลายเรื่องอยู่ภายใต้กรอบความคิดทางทฤษฎีในรูปแบบของการศึกษา ลักษณะดั้งเดิมทางชาติพันธุ์ (*primordialism*) ที่มาจากความเข้าใจความหมายของชาติพันธุ์ในลักษณะแก่นสารนิยม (*essentialism*) หรือเรียกมุมมองเช่นนี้ว่าเป็นพวก *primordialist* ที่เน้นแก่นแท้ของลักษณะดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านการศึกษารากเหง้าดั้งเดิม ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมโบราณ มีวิธีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และชาติพันธุ์วิทยา เนกเช่นงานจำนวนมากของนักวิชาการยุโรปที่เข้ามาศึกษาในพื้นที่และต้องการเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของกลุ่มคนไท งานศึกษาชนชาติไทโดยเฉพาะลักษณะทางวัฒนธรรมดั้งเดิมก่อนคนไทจะรับอิทธิพลของพุทธ พราหมณ์ หรืออิทธิพลจากภายนอก จึงมีคำถามว่าจะสามารถแยกแยะวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชนดั้งเดิมออกจากแก่นแกนของวัฒนธรรมไทได้อย่างไร หรือปรากฏข้อเสนอให้ศึกษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง ระบบความเชื่อ และจักรวาลของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน อย่างไรก็ตาม กลับพบว่างานศึกษาหลายเรื่องในหนังสือเล่มนี้ นอกจากแสดงถึงลักษณะแก่นแกนสำคัญของชนชาติไท-ไทย ดังที่ท่านศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ มุ่งมาดปรารภมาแล้ว ยังปรากฏความสัมพันธ์เชื่อมโยงให้เห็นการอยู่ร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทและคนกลุ่มอื่นในหลากหลายด้าน ซึ่งถือเป็นการสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้กรอบแก่นสารนิยมเพียงอย่างเดียว และเป็นหนังสือรวมบทความวิชาการที่อาจกล่าวได้ว่า “...เป็นเรื่องที่อยู่ ณ พรหมแดนแห่งความรู้ ซึ่งต้องการการอ่านอย่างช้าๆ พินิจพิจารณาและคิดเปรียบเทียบสรุปเป็นองค์ความรู้” ดังส่วนหนึ่งของคำนำของบรรณาธิการในหนังสือเล่มนี้

รายการอ้างอิง

Chamberlain, James R. 1992. "The Black Tai Chronicle of Muang Mouay. Part I Mythology." *The Mon-Khmer Studies Journal* 21: 19-55.

Dodd, William Clifton. 1997 [1923]. *The Tai Race: The Elder Brother of the Chinese*. Bangkok: White Lotus.